

Samuraj: „Nikdy, opravdu nikdy neprohraji.“

Autor: Karel Veliký

Každý z nás vidí svět skrze představy, které přijal za své. Režisér **Jean-Pierre Melville** žil např. s představou, že má-li se film naléhavostí předkládaného vzoru jednání alespoň trochu přiblížit starověké tragédii, musí mít zápletku situovanou do podsvětí. Neboť mezi kastou zločinců se prý ještě najdou typy vymykající se onomu (snad) nekonečně přizpůsobivému, domestikovanému, ba kastrovanému modernímu muži. Ještě spornější pak byla jeho představa o amerických gangsterech ze čtyřicátých let, pro které si do pozdního věku uchoval až dětinské zalíbení (odrážející se i v režisérových kloboucích), coby hlavních představitelích těchto „nepodrobených“ a „nezkrotitelných“ typů. Což také vysvětluje, proč se jeho filmoví francouzští gangsteři z přelomu let šedesátých a sedmdesátých poněkud anachronicky strojí a chovají podle **Humphreyho Bogarta** a jemu podobných – pochybných „es“ o cirka dvě desetiletí staršího zaoceánského žánru „film noir“.

Platí to i o filmu „Samuraj“ (1967), prvním z trojice Melvillových nejrepresentativnějších snímků, k nimž dále patří „Osudový kruh“ (1970) a „Policajt“ (1972). V této trilogii totiž dovedl svou režiséřskou manýru k dokonalosti. Tato manýra sice na jedné straně je první a podstatný důvod, proč ještě dnes jeho „kriminálky“ přitahují, proč mají svou „legendu“ a svůj „kult“ – jsou jaksí ne zcela uchopitelné, a proto bývají označovány za zvláštní, tajemné, „atmosférické“.

Na druhou stranu tento velice vyhraněný způsob filmového vyprávění nejspíš mnohého současného diváka, vyrostlého již na úplně jiných narrativech, dokáže spolehlivě odradit, znudit, patrně i znechutit. Herecká hvězda **Alaina Delona**, hlavního protagonisty výše uvedených filmů, dávno pohasla. A Melville sám si byl dobře vědom, že svět zločinu i policejní práce líčí – také v podrobnostech – zcela fiktivně. Co tedy zbývá?

Pokud jde o film „Samuraj“, základní sdělení přes 90 minut trvajícího příběhu lze shrnout jedinou větou: *Melvillův ledově chladný nájemný zabiják Jeff Costello v Delonově podání znovunabývá ztracenou čest jen sebevražednou akcí. Čest je pro něj tedy „víc než život“.* Proto také může v jedné z mála svých replik rozhodně prohlásit: „Nikdy, opravdu nikdy neprohraji.“ Ačkoliv ví, že jde vstříc smrti a sebeobětování. Takový archaický způsob uvažování zůstal kontinuálně společensky živý v Japonsku téměř až do poloviny 20. století – odtud odkaz na „samuraje“ v názvu. Vzhledem k hrdinovu osamění a postavení by pravděpodobně bylo vhodnější označení „rónin“, takového rozlišení by však v době vzniku filmu byl schopen asi jen japanista... Melville svůj film naopak uvádí pěkným, jenomže podvrženým mottem: „Zná-li kdo hlubší samotu než samuraj? Snad jen tygr v džungli, možná ten.“ Údajně pochází z „bušidó“, samurajského zákoníku cti, napsal je ale on sám.

Ztvárnění hrdiny a jeho prostředí vcelku naplňují **Mišimův** závěr o ideální existenci z eseje „Taijó to tecu“ (Slunce a ocel): málomluvnost a krása formy. Což je i důvod, proč se nyní k tomuto filmu vracíme. V dané souvislosti zaujme odosobněné, jakoby zobřadněné Costellovo chování, prázdnota („johaku“) výrazu jeho chladných šedomodrých očí, strohý, omšelý, zcela neosobní byt (kontrastující s dokonalostí obleku), v němž přebývá s druhou živou bytostí – ptáčkem v kleci, který jej snad má svým vzrušeným pípáním varovat před vetřelci. Čistému, jakoby „umytému“ obrazu dominují šedá a modrá, další odstíny jsou úmyslně potlačeny nebo odstraněny. Vznikl tak jakýsi „černobílý film v barvě“ (za kamerou stál vynikající Henri Decaë). Stejně tak hudba (François de Roubaix) svým „osudovým minimalismem“ dotváří vnitřní Costellovův portrét a mytický rozměr jeho konání: soundtrack „Le Samourai“, kde zvuk trubky evokuje velkoměstskou („existenciální“) noční samotu, v roce 2005 šťastně do několika minut svých dvou remixů shrnul Nicolas Errera. Dění hutní spíše z tohoto vnitřního napětí, i když akce nechybí, a vrcholí krásou „nesmyslného“ gesta. (Neboli: ne každá porážka musí být nesmyslná.)

„Melville? Osamělost. Násilí. Tajemství. Vášeň pro riziko. Drsná chuť nepředvídatelného a neodvratného,“ charakterizuje kolegu a jeho tvorbu režisér Philippe Labro, který točil s Belmondem. My toto stručné připomenutí „Samuraje“ uzavřeme příznačnými slovy Melvillovými:

„Styk s lidmi přináší nebezpečí. Abych se nestal obětí zrad, našel jsem pro sebe jediné řešení: žít sám (...) Už si nedělám iluze. Co je přátelství? V noci zavolat příteli a říci mu: ‚Buď tak hodný, vezmi svůj revolver a okamžitě přijď!‘ A jako odpověď slyšet: ‚Jasně, jdu!‘ Kdo to udělá? Kdo to pro někoho udělá?“